

Mongòlia:

viatges

Davant l'il·limitat paisatge de l'estepa, davant d'aquest espectacle d'indiferència natural absoluta, la passió o la idea més sublim se'ns apareixen mancades de significat. En un marc semblant es va forjar el caràcter de l'home de les estepes, del pastor nòmada sempre disposat a entrar en batalla per garantir noves pastures per als seus ramats...

Serafi Gimeno i Miquel Planas

un paradís inhòspit?

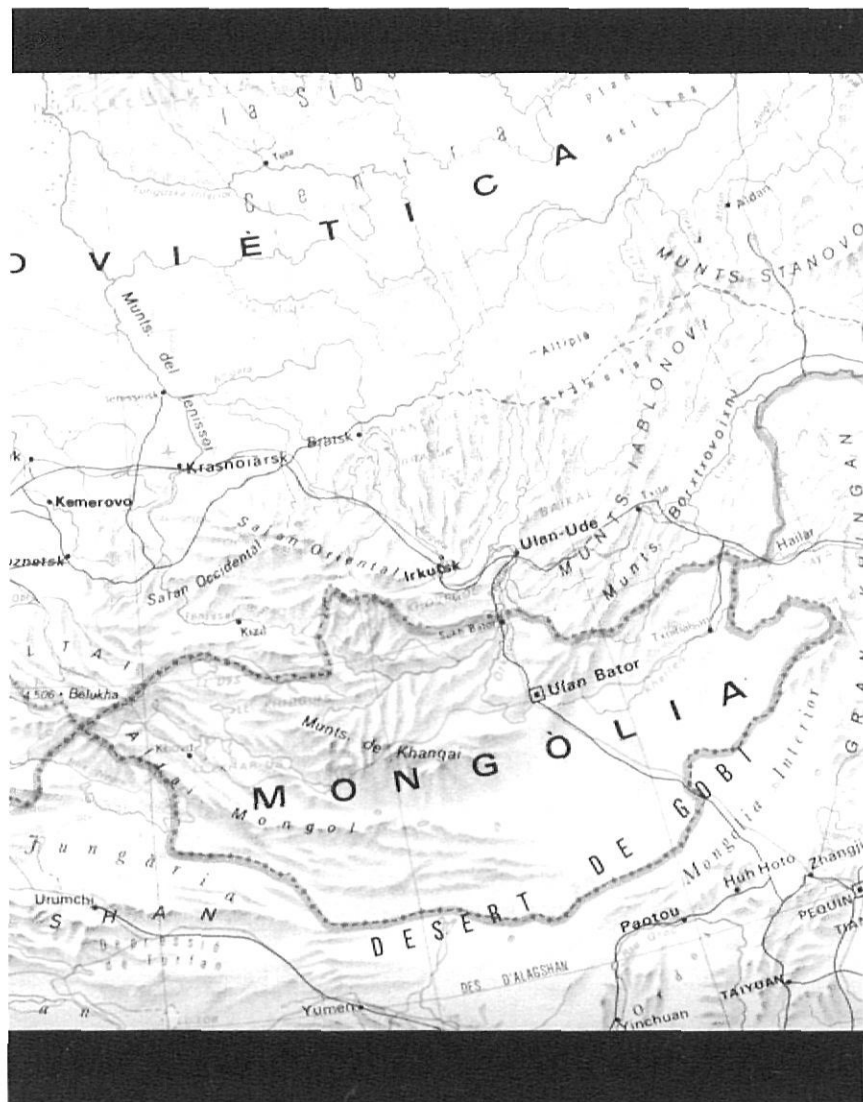
Jordi **Feu** i Anna **Farjas** — Aquest article l'escrivim des del record. Des d'un record llunyà, l'estiu de 1994, un referent constant cada vegada que mencionem les societats tradicionals i de manera especial els pobles nòmades. De fet, el motiu principal del viatge va ser precisament el de conèixer amb homes i dones que viuen en un marc social, polític i econòmic molt diferent al nostre: el marc de les societats preindustrials, el qual configura i configurarà per molt temps Mongòlia. El punt de partida d'aquest viatge és Beijing (Pequín), des d'on iniciem un periple incert però que finalment ens deixa un bon gust de boca. El mitjà per arribar a la capital de Mongòlia, Ulaan Bator, és el tren —el transmongolià que va des de la capital de Xina fins a Moscou i que actualment és utilitzat per molts xinesos que hi van a fer petits negocis.

L'arribada a l'estació d'Ulaan Bator no deixa de ser sorprenent: 15 metres quadrats atapeïts de persones plenes de paciència, amb prou feines hi ha llum, fa fred, l'ambient és gris. L'escenari ens fa prendre consciència que ens trobem en un "cul" de món; un món en bona part desconegut, misteriós i incert per als ulls de qualsevol forà.

Un noi que és veterinari i que està atent als pocs estrangers que arriben ens ofereix el seu pis d'estudiant a l'extraradi de la capital. Amb ell fem un breu recorregut per la ciutat i per uns moments pensem que ens trobem en una ciutat soviètica: grans avingudes, places dures, pisos impersonals i grisos, monuments i escultures d'herois revolucionaris, etc. És clar, però, que els *gers* o *yurtas*(1) que veiem al costat d'edificis austers i els cavalls que circulen al mig de la via ens indiquen que ens trobem en un espai amalgamat: al cor d'Ulaan Bator hi conviuen «modernitat» i tradició, present i passat...

Centre d'Ulaan Bator.

Al bell mig de la ciutat trobem una sala d'espectacles destinada a exhibir algunes de les tradicions del país. Durant l'estiu, cada dia obre les portes als turistes que han decidit visitar Ulaan Bator. L'espectacle és realment bonic: un grup de músics interpreten cançons populars, un home imita diversos sons, de cop i volta surten uns nans que representen les forces del bé i del mal i el més espectacular, una noia com de goma, totalment elàstica, es doblega de cames i braços desafiant els límits que ens imposa el nostre esquelet. Al cap de quatre anys del viatge a Mongòlia vam saber que dues contorsionistes (una d'elles la de l'espectacle) venien a Barcelona amb el Cirque du Soleil i meravellaven el públic.

L'estada a la capital l'acabem amb la visita al Museu de Ciències Naturals, on veiem una col·lecció d'animals prehistòrics —incloent-hi tres dinosaures— molt ben conservats, la majoria dels quals provenen del desert del Gobi.

Abans de partir cap al nord-oest de Mongòlia, anem a proveir-nos d'aliments a l'únic gran magatzem de la capital, i del país(2). Ens emportem una certa sorpresa en veure que l'establiment comercial més important disposa d'una reduïda gamma d'articles (percepció absolutament canviada després d'estar durant un mes per les estepes mongoles avesant-nos a una dieta molt poc variada i essent pràcticament impossible adquirir qualsevol bé a canvi d'uns diners)(3).

El jove veterinari que ens acull al seu pis ens acompanya a una esplanada on s'aparquen *jeeps* que porten mongols a diferents parts del país, i tenim la sort de trobar-hi un conductor que ens deixa en una petita ciutat acabada de crear anomenada Moron. Durant el trajecte fem diferents parades per visitar familiars i amics d'en Gani, el conductor. En la darrera aturada, mentre en Gani reparteix regals comprats a Pequín a tota la família, observem una dona que taral·leja una cançó de bressol a una vaca tot amanyagant-la. Ens quedem sorpresos de veure l'estima que tenen els mongols pels animals.

Moron es troba a mig camí de Hovsgol Nur, el nostre primer destí. Aquesta ciutat no té gaire atractiu, lle-

Ulaan Bator, una barreja de tradició i modernitat.

vat de la gent que hi viu: gent afable, hospitalària, tranquil·la, pausada, respectuosa i oberta. Aquest tarannà, comú a tot el país, fa possible que al llarg del viatge compartim sostre i "taula" amb diferents famílies que en cap moment no esperen res a canvi: aquesta és l'hospitalitat veritable i sincera d'un poble conegut per un passat bel·licós.

Moron, però, ens té una sorpresa guardada: la trobada inesperada de l'Hervé, un jove d'origen francès que ha cavalcant en solitari durant un mes per les estepes mongoles, que ha perdut un munt de pertinences en el recorregut, que ha viatjat en un clima advers i que amb prou feines s'ha pogut comunicar amb la gent que s'ha anat trobant pel camí. S'uneix a nosaltres per tal de poder compartir la darrera part del viatge i durant el recorregut ens explica, entre altres coses, que la seva estada a Mongòlia es deu a un somni on es veia cavalcant lliurement per aquestes terres.

Sortir de Moron no ens és fàcil: no hi ha gaires vehicles que vagin cap al nostre destí i alhora ensopeguem una època amb molt poca benzina arreu del país. El col·lapse que viu Rússia es fa notar a tots els seus satèl·lits. Durant tres dies ens esperem amb resignació a la benzina del poble, on s'amunteguen camions, *jeeps*, motos, etc. Això no suposa cap problema per als mongols, acostumats a la lentitud, a la paciència i sobretot als imprevistos.

Finalment arriba el combustible i reprenem la marxa pujant al camió d'uns mongols que practiquen el nomadisme i es desplacen al nord del país buscant noves pastures per al seu bestiar. Es tracta d'una família amb un ramat important i variat: ovelles, vaques i cavalls, que van seguint al costat del camió.

El ger

A mig trajecte ens aturem en un *ger* on, seguint la tradició, ens reben amb el ritual establert i ens ofereixen diferents aliments. El *ger* és un habitacle circular, desmuntable i sobretot auster, per facilitar, entre altres coses,

L'àvia del *ger*, fumant, ens convida a un te salat.

el transport. El seu esquelet està format per una reixa de pals de fusta creuats i està cobert per una lona blanca, una o dues capes de feltre (fetes de pèl de iac(4)) i una altra capa de lona blanca impermeable subjectada mitjançant corretges de cuir de camell. L'estructura del sostre és semblant a la d'un paraigües: barnilles de fusta que recolzen a la paret i convergeixen al bell mig de la tenda. Tota aquesta estructura que té forma de cúpula descansa damunt de dos pals circulars lleugerament decorats que només es poden apreciar des de l'interior. A la part central del sostre s'hi deixa un forat perquè hi entri llum i a la vegada surti el canó de l'estufa, que fumeja durant tot l'any.

Al *ger* s'hi accedeix per una petita porta que sempre es troba encarada al sud. Generalment és de fusta i pintada de colors vermell i blau, que destaquen amb el blanc impecable de la tenda. L'interior és, tal com dèiem, austera, però també confortable: el terra està cobert per un entarimat de fusta i una capa de feltre; al centre hi trobem l'estufa, que a més d'escalfar s'utilitza per cuinar. El mobiliari és molt escàs: dos o tres llits situats a banda i banda de la porta (que en el transcurs del dia fan la funció de sofà), baguls on guarden roba i pertinences personals, una mena de tocador coronat per fotografies dels familiars i alguns estris imprescindibles per cuinar i manipular aliments.

L'entrada al *ger* l'efectuem pel cantó esquerre. El cap de família ens rep amb un simpàtic «san banu» ('benvinguts sigueu') i ens fa asseure en un dels llits de l'habitaclle. Una de les dones del *ger* ens serveix beguda i menjar com a signe d'hospitalitat i intercanviem unes quantes paraules de cortesia. Les fotografies que portem de la família i de la nostra ciutat ens ajuden a crear un clima propici per a la comunicació.

L'espai interior de *ger*, tot i que no té una jerarquia visible pel fet de ser una construcció circular, està perfectament fixat sobre les bases dels quatre punts cardinals. L'oest, entrant per l'esquerra, és el lloc dels homes, i l'est és el de les dones. El

Ger típic mongol.

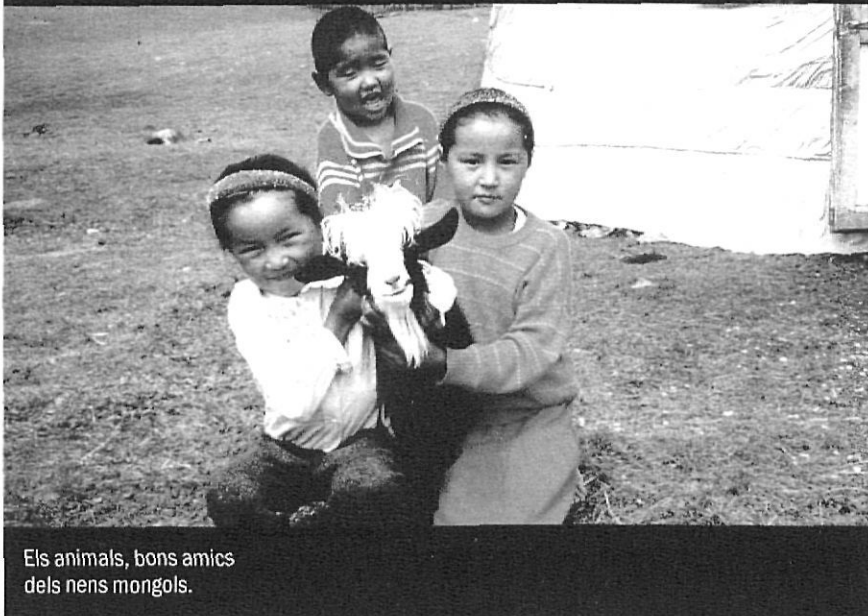
Nens mongols.

Al llac Hovsgol-Nur.

Dinosaures del Museu de Ciències Naturals d'Ulaan Bator.

Els animals, bons amics dels nens mongols.

lloc més important és el nord —situat davant de la porta—, i és on s'asseuen els hostes de categoria.

El *ger*, malgrat que es tracta d'un habitacle amb poques obertures —penseu que no hi ha cap finestra—, no té problemes de ventilació. Diàriament s'aixequen les «faldilles» perquè l'aire entri per tots costats i així desaparegui el fum que tot sovint s'acumula a l'interior.

L'alimentació

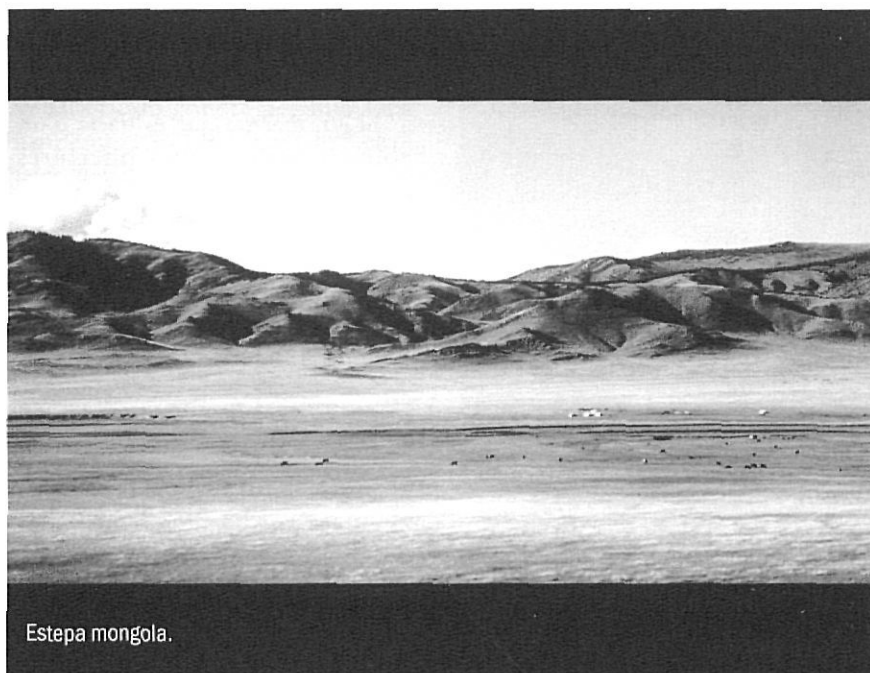
Pel nostre gust el menjar local és monòton i poc apetitós. Tant és així que, de vegades, ens veiem obligats a camuflar el que ens donen per no fer-los un lleig: el formatge dur(5), el te salat i el xai bullit són de difícil empassar. Quan ens volen posar més menjar ens afanyem a dir que estem tips, però de vegades no hi som a temps i la nostra estada al *ger* s'allarga per complir amb les obligacions de qualsevol persona convidada.

La dieta de Mongòlia és poc variada. De fet, és comprensible si tenim en compte que els mongols no conreen la terra(6), no tenen arbres fruiters i, tot i que hi ha rius i llacs, no solen pescar. Es tracta d'una dieta molt alta en greixos animals que provenen de la ingesta de carn, productes làctics (llet, mantega, formatge, nata, iogurt) extrets de cabres, ovelles, camelles(7), vaques, iacs i eugues, i de pastes que es fregeixen amb llard.

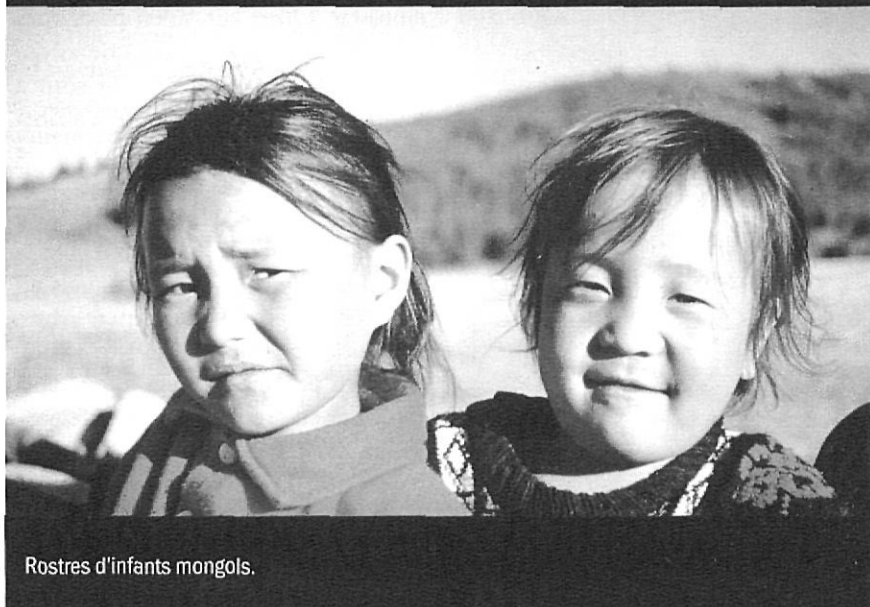
La vida quotidiana

El dia a dia va en consonància amb l'atmosfera que es respira a l'estepa: tranquil·litat, repòs, silenci, quietud, contemplació... Al llarg del dia passen, per a qualsevol persona que vingui d'occident, molt poques coses. Tant és així que de vegades hom es veu pres per un cert avorriment. En aquestes ocasions val la pena gaudir d'allò que forma part de la mateixa quotidianitat i meravellar-se per aquelles coses que has anat veient des de l'inici del viatge. Tot plegat no deixa de ser una estratègia per fer més atractiu el viatge, una estratègia, tot sigut dit de passada, que t'ensenya a recon-

Estepa mongola.

Rostres d'infants mongols.

El genet ens vol atrapar

siderar allò que en un altre context hauríem arxivat a la nostra memòria i per tant formaria part del passat.

Al llarg del dia veiem les dones elaborant els productes làctics i combinant aquesta tasca amb l'organització de la llar, l'elaboració d'aliments i la cura dels fills. Els homes, en canvi, se centren en feines relacionades amb el bestiar, com són la cura dels ramats i la matança d'animals per al consum familiar. Les llargues estones de temps lliure (els mongols dediquen una mitjana de tres hores diàries al treball productiu) les passen com poden: fent petar la xerrada, explicant llegendes i mites sobre el poble mongol, cavalcant, caçant o simplement deixant passar el temps. Encara recordem la inactivitat aparent d'aquell dia que a causa de la pluja ens passàrem tota la tarda dins d'un *ger*. L'expressió del rostre dels mongols que ens acompanyaven, els silencis llargs compartits d'una forma absolutament natural per tots els que ens trobàvem al *ger* feien palès que la principal activitat d'aquella tarda era la de matar el temps.

Si bé en la societat mongola s'aprecia, com en la majoria de societats, una divisió sexual del treball, i per tant una desigualtat pel que fa a les oportunitats de les dones, hi ha petits detalls que mitiguen la desigualtat entre els dos sexes. D'això ens n'adonem quan ens fixem en qui té accés als cavalls.

En el context mongol el cavall és un bé molt apreciat perquè, a banda de permetre un desplaçament físic, és signe de poder, de força i confereix un cert estatus a qui l'utilitza. Aquest animal és usat, a diferència del que passa en altres indrets, tant per homes com per dones, tant per joves com per adults. Dit en altres paraules: el cavall contribueix a repartir tant d'una forma simbòlica com real una part de l'estatus social.

Als infants mongols, al contrari del que passa amb la majoria dels occidentals, no els costa gaire entretenir-se. Un xai, una cabra o una ovella —això sí, animals carregats de paciència— són suficients per divertir-se. Si convé, també saben passar

l'estona mirant el bestiar o simplement observant una posta de sol. Aquests nens i nenes són forts —realment han passat una dura selecció natural—, autònoms i tranquils. En aquest sentit no és pas exagerat afirmar que són un «element» més del paisatge.

Hovsgol Nur

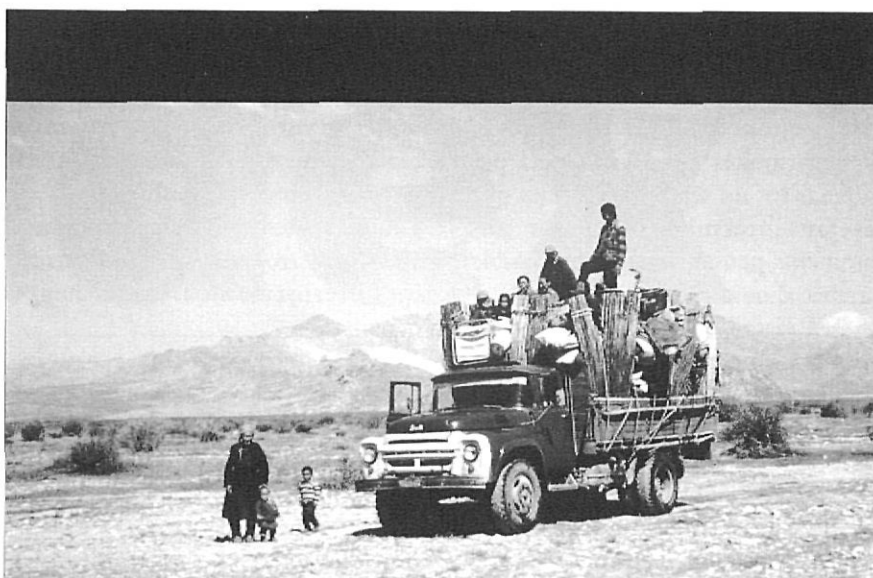
Per tal de veure un entorn diferent ens dirigim al llac Hovsgol Nur, que es troba al nord del país i a pocs quilòmetres del sud de Sibèria. L'escenari és bonic i, com tot el país, relaxant: un llac blau marí —que contrasta amb el blau cel del firmament— envoltat de prats i boscos exuberants.

Hi arribem amb un camió d'una família que es trasllada cap al nord-oest del país. Ens instal·len en el remolc en el qual transporten totes les seves pertinències. La mare va al davant, a la cabina, i el pare i els dos fills van al darrere amb nosaltres. Les cares dels nens són especials, com les de la resta dels infants del país: galtes plenes, envermellides i molt resseques pel sol i per les temperatures extremes.

També ens acompanyen un noi i el seu pare. Amb penes i treballs ens expliquen que vénen de celebrar la festa anomenada *Naadam*, l'esdeveniment més important de l'any, que atrau molts mongols i també estrangers; la celebració d'Ulaan Bator és la més espectacular del país. Es celebra de l'11 al 13 de juliol i s'hi practiquen esports com cavalcades amb cavalls, arc i lluita. El noi té unes orelles molt rares; fa la impressió que la part més externa ha estat retallada. Més tard sabem que es deu a una qüestió estètica i és quelcom comú entre els lluitadors, que en molts casos són considerats autèntics herois nacionals.

Ulaangoom, Olgi i Hovd

Després de compartir uns dies amb els nòmades de vora el llac fem camí cap a Ulaangoom, una ciutat que es troba al nord-oest del país. A falta de transport públic, hi anem

Practicant el nomadisme.

Kazaks de la zona de Bayan-Olgi

Família kazak.

novament amb camió. El viatge és llarg i difícil: rebentada de rodes, fang en el camí, explosió del radiador, conducció a les palpentres... Passem moltes estones d'espera per superar tot un seguit d'obstacles que es fan interminables i per uns moments pensem que és impossible arribar al nostre destí.

El viatge encara se'ns complica més per la poca previsió. La roba i la tenda que portem són absolutament insuficients per aguantar les nits gèlides de l'estiu. Tot sovint ens aixequem acompanyats de gebre i els nostres cossos tarden a reaccionar. Fa tant fred que finalment l'Hervé ve a dormir a la nostra tenda (es tracta d'incrementar la temperatura interior amb l'escalfor que desprenen els nostres cossos) i ens abriguem amb una manta de pèl de iac que ens deixa a tots ben perfumats.

Quan muntem la tenda és tot un espectacle. Cada vegada que realitzem aquesta operació tan intranscendent una colla de vailets, i a vegades també adults, s'apleguen al nostre voltant per seguir encuriós tots els passos. Tot sovint s'enriolen, molt educadament ens demanen per entrar-hi i ens fa la impressió que entre ells estableixen comparacions entre els respectius habitacles. Com ens deuen veure? Com uns nòmades desesperats que es desplacen amb molta rapidesa i amb un sostre de plàstic poc adequat a l'entorn?

Després d'uns quants dies de peripècies arribem exhausts a Ulaangoom, una ciutat que, com la majoria de ciutats mongoles, no té gaire interès, llevat de la cordialitat de la gent. D'aquesta ciutat no en guardem gaire bon record perquè, entre altres coses, un de nosaltres hi emmalalteix. Tot fa pensar que la ingestió de llet sense bullir o bé de formatge són l'origen d'aquest malestar i després d'una nit crítica anem a un hospital per aturar la infecció i sobretot la deshidratació. Ens rep una metgessa amb molt bona voluntat amb qui a penes ens podem comunicar i que pràcticament no disposa de recursos: quatre llits i un termòmetre és tot l'equi-

pament que hi ha en aquest centre. Poca cosa es pot fer i ara sí que ens veiem en un bon destret, —per no haver previst ni tan sols una farmaciola. La nit és llarga, la set fa desesperar i el procés de deshidratació no s'atura. Optem per beure de l'única aigua que trobem, la d'una garrafa on anteriorment hi havia hagut benzina.

Al cap d'uns dies i gràcies només a la reacció del propi cos (i potser a l'esforç de la ment), la cosa fa un tomb. Malgrat haver perdut uns quants quilos i tenir poca força hi ha signes de recuperació i decidim continuar el viatge amb unes certes precaucions.

D'Ulaangoom ens dirigim cap a Olgi amb l'objectiu d'anar a una zona més rural i compartir els darrers dies del viatge amb els nòmades kazaks. El viatge continua essent lent però, al cap de tres setmanes de rodatge, sembla que ens hi anem acostumant: quan es rebenta una roda ja no és un fet excepcional; quan el camió s'encalla ja no et fa enfadar. A poc a poc anem entenent la lògica mongola i ens familiaritzem amb el ritme d'aquesta gent. A Mongòlia pots saber quan se surt d'un lloc però difícilment se sap quan s'arriba a un altre. La previsió i l'exactitud podem considerar que no hi existeixen, i sembla que de moment no els fa cap falta.

A la zona de Bayan-Olgi els gers són més grans, el cercle no és tan perfecte i a dins hi ha més colorines. Un dels amfitrions que ens acull ens parla de la presència d'objectes màgics —com l'ala d'una àliga dissecada— per allunyar els mals esperits.

Els rostres d'aquesta gent són particulars —pòmuls prominents, ulls petits i molt ametllats— i, a més, es distingeixen de la resta de mongols per la indumentària: bona part dels homes porten casquet i les dones es cobreixen el cap —cal tenir present que els kazaks, a diferència de la resta de mongols, són musulmans.

El darrer tram (Olgi-Hovd) té un escenari espectacular: muntanyes coronades de neu contrasten amb l'aridesa del sòl; arcs de Sant Martí

abracen tots els colors amb nitidesa; pistes rogenques vorejades per rius i llacs ens acompanyen al llarg del trajecte. Una vegada més la natura ens impressiona i ens fa despertar els sentits.

El darrer dia a Hovd, però, dona un nou accent al viatge. La calma que fins ara ens acompanyava queda sobtadament estroncada pels incidents viscuts a l'aeroport. La primera sorpresa ens l'emportem quan veiem que el *hall* està ple de gent esverada que crida i s'agita per aconseguir bitllets per anar a la capital. Tot plegat és un caos i ens adonem que si no ens espavilem ens hi podem quedar uns quants dies (només surten dos avions a la setmana i sols falten dos dies per volar cap a casa). Uns nois ens acompanyen a veure el gerent però no en traiem l'aigua clara. No sabem què passa ni què vol de nosaltres. Més tard deduïm que es tracta d'una escena prèvia al que podríem considerar un suborn i els nois que ens fan d'intermediaris ens demanen uns quants dòlars de propina per comprar-nos els bitllets.

L'accés a l'avió és el punt culminant: una munió de persones amuntegades donant empentes, estirant cabells i obrint-se camí sense contemplacions intenten pujar a l'avió sigui com sigui. Un cop la tripulació posa ordre es tanquen les portes i ens adonem que molta gent no ha pogut embarcar. A dins hi fa una calor insuportable (qui més qui menys ha tret adrenalina i l'aire condicionat no funciona) però tothom es dona per ben pagat pensant que al cap d'unes hores s'arribarà a destí.

Al cap dels anys els records de la Mongòlia estepària s'ordenen d'una forma particular i s'esborren les escenes menys complaents: gent amable, solidaritat mecànica, temps dilatat, natura verge, aire fresc, cúpula celeste plena d'estels, caravanes de camells i molta pau. Tot això és el que ens queda d'un viatge inoblidable que amb el pas del temps hem tendit a mitificar.